

Právní interpretace pod vlivem de Saussurovým

Lukáš Lev Červinka¹

Abstrakt:

Problematika právní interpretace vždy patřila, zcela oprávněně, mezi ústřední témata právní vědy i právní praxe a pravděpodobně tomu tak bude i v budoucnu. Není tomu tak jen proto, že právo je zcela neoddělitelně spjata se svým jazykovým vyjádřením, nýbrž i proto, že je to právo, resp. vláda práva, na které bývá v současném neustále se překotně měnícím a vysoce komplexním světě nahlíženo jako na možný stabilizační prvek, poskytující jednotlivci i celé společnosti pocit jistoty. Je to pak právě právní interpretace, která má tuto roli práva naplňovat skrze nalézání jednoho zafixovaného významu pro každou právní normu, či alespoň obdobného významu pro obdobné situace. Tomu pak odpovídá i diskuse o povaze právní interpretace, která na sebe bere podobu hledání jedné „správné“ metody interpretace práva, či alespoň „správné“ hierarchizace interpretačních metod, tedy poskytnutí závazného manuálu, podle kterého by interpret měl postupovat.

Tento text se snaží skrze systematický přístup k právu, inspirovaný myšlenkami de Saussurovými, dokázat, že hledání jak jednoho zafixovaného významu právní normy, tak jedné správné metody je ve své podstatě od počátku odsouzeno k zániku, jelikož je v rozporu se samotnou povahou práva, jakožto interkontextuálního kulturního fenoménu, jehož význam není utvářen v rámci existujících právních norem, ale až jejich aplikací v situacích, které jsou takovými normami regulovány.

Klíčová slova: právní interpretace, hermeneutika, lingvistika, vláda práva, systematizace práva

Abstract:

The legal interpretation has always been the main topic of both the legal science and the legal practice and most probably will always be. It is so not only because of the language-dependence of law, but also because the law, or more precisely the rule of law, is perceived as a stabilising mechanism in a hectic ever-changing world, offering certainty to both individual and the society as a whole, and it is precisely the legal interpretation which should enable it by finding one “true” fixed meaning of every legal norm. Thus, the discussion on legal interpretation takes a form of searching for one “true” method of interpretation or at least for a hierarchy of available methods, seeking to create a binding handbook of legal interpretation.

This text is trying to prove the futility of seeking the fixed meaning of legal norm or one true method, by taking a systematic approach towards law inspired by the work of de Saussure. Both of these endeavours are going against the nature of law as an inter-contextual cultural phenomenon whose meaning is not determined within the boundaries of existing legal norms, but rather by their application within the situations they regulate.

Keywords: legal interpretation, hermeneutics, linguistics, rule of law, law systematisation

¹ Lukáš Lev Červinka, doktorand ústavního práva a státovědy na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a programu právo, trh a společnost na Fakultě ekonomie Univerzity Ca' Foscari v Benátkách. Kontakt: cervinkl@prf.cuni.cz.

Stojí-li na počátku textu, čelí autor i čtenář stejné nejistotě – co od tohoto kusu očekávat? Proč by jej měl napsat / přečíst? Druze jmenovaný zjistí občasnou zbytečnost svého údělu mnohdy, až když je již příliš pozdě a se čtením je hotov. Proto bych rád objasnil, ačkoli je to v českém prostředí nezvyklé, základní obrysy tohoto článku již nyní v úvodu, dokud má čtenář dostatek času zvolit si jiný, z jeho pohledu pro něho více kýžený, text.

Cílem následujících stran v žádném případě není vytvoření nové metodologie právní interpretace nebo posouzení, která z dosavadních metod je tou správnou, ale prozkoumání samotné povahy právní interpretace. K dosažení tohoto cíle je nezbytné vedle poznatků právní vědy vzít v potaz rovněž poznatky hermeneutické a lingvistické. Zatímco hermeneutika nás provede skrze oblasti dějinnosti a předporozumění, jinými slovy, připomene nám důležitost otázky „jak můžeme porozumět předmětu interpretace“, lingvistika krajem polysémie znaku a možnostmi *doslovného* a *komunikativního významu*. V rámci právní vědy budeme mít následně příležitost posoudit důležitost systematického přístupu k právu skrze rozdílnost *právního řádu* a *práva-v-bytí* a nezbytnost přehodnocení současné koncepce vlády práva.

1. Interpretace

Mluvíme-li o interpretaci, je nanejvýš vhodné říci, co vlastně onou interpretací rozumíme, abychom již na počátku předešli riziku možného terminologického nedorozumění. Interpretace je hledáním významu předmětu interpretace, tj. interpretovat znamená porozumět významu. Znamená to však, že každé porozumění vyžaduje interpretaci? Co například předměty s očividným významem? Martin Stone přišel s příkladem (vertikálního) pokývání hlavou číšníkovi v okamžiku, když se nás ptá, zdali může odnést náš talíř.² Je očividné, že takovéto pokývání znamená „ano“, nebo ne? Stone se v tomto ohledu odkazuje na zásadu *clara non sunt interpretanda, interpretatio cessat in claris*.³ Problém samozřejmě tkívá právě v jasnosti (očividnosti) významu. Proč je vertikální pokývání pro nás jasným vyjádřením souhlasu? Je to kvůli pokývání samotnému nebo kvůli pokývání v reakci na číšníkovu otázku? Je zřejmé, že je to právě kontext, který dává významu jeho jasnost, nicméně abychom porozuměli kontextu, musíme jej interpretovat, třeba i jen jedinou vteřinu a podvědomě. Z toho plyne, že interpretace je nejen porozumění významu, ale rovněž, že jakékoli porozumění vyžaduje předchozí interpretaci, kterážto souvztažnost, jak uvidíme později, má pro nás zásadní důležitost.

Nežli se však zaměříme na právní interpretaci, je nezbytné se vypořádat s alespoň těmi nejzákladnějšími aspekty, které jsou společné pro interpretace všeho druhu.

1.1 Dějinnost

² STONE, Martin. Focusing the Law: What Legal Interpretation is Not. In: MARMOR, Andrei, ed. *Law and interpretation - Essays in Legal Philosophy*. Oxford: Clarendon Press, 1995, s. 35.

³ Co je jasné se neinterpretuje, interpretace končí vyjasněním. In *Ibid*.

Těžko bychom mohli začít čímkoli jiným nežli problémem dějinnosti, tj. dějinně podmíněné situačnosti bytí, ježto je to právě tento fenomén, který formuje samotné základy poznání, role subjektu a povahu předmětu poznání.

Veškeré člověkem vytvořené předměty poznání jsou determinovány svou dějinností, která však nemůže být chápána ve smyslu jednou napsané a uzavřené historie, nicméně právě naopak ve smyslu místa v bytí. Tento heideggerovský koncept *Dasein ze Sein und Zeit* charakterizuje veškeré člověkem vytvořené předměty poznání jakožto předměty determinované neustále se měnícím během dějin, a nikoli pouze historickým okamžikem jejich vytvoření – předmět poznání žije svým vlastním životem od okamžiku stvoření a podléhá změnám vynuceným měnícím se prostředím své existence. Stejně lze vztáhnout i na samotného interpreta, který rovněž podléhá vlastní dějinnosti. Z dějinnosti interpreta vystupuje pak nejvýrazněji fenomén *předporozumění*, který symbolizuje koncentraci všech dějinných aspektů na straně interpreta (předchozí zkušenosti, vzpomínky, znalosti, názory etc.), které mohou mít vliv na přístup interpreta k předmětu poznání. Proces interpretace, jemuž dějinnost předchází, jak vyplývá z její podstaty, je vždy ovlivněn tímto *předporozuměním*. Musíme se však vyvarovat, abychom takové *předporozumění* chápali v čistě osvíceneckém pojetí, tedy jako defekt, kterým je proces interpretace stížen. *Předporozumění* může mít pozitivní i negativní vliv na interpretaci, jeho destruktivní efekt je však umocněn, je-li ponecháno bez povšimnutí, protože každý proces interpretace musí být započat uvědoměním si naší vlastní zakořeněnosti a přítomnosti předporozumění.⁴ Jen skrze uznání našeho vlastního *předporozumění* si můžeme uvědomit jeho vliv na proces interpretace a s tímto vlivem se vypořádat v rámci našeho vědomého rozvažování. Cílem by však nemělo být zbavit se *předporozumění*, ale uvědoměle jej včlenit do našeho rozvažování a argumentace a transparentně objasnit jeho vliv na námi vedenou interpretaci. Předně, bylo by zbytečné snažit se o odbourání *předporozumění*, jelikož to tkví v lidské podstatě samotného interpreta, a tak dlouho, dokud interprety budou lidské bytosti, tak dlouho budou stíženy jevem *předporozumění*. Dalším argumentem odrazujícím nás od boje s *předporozuměním* je jeho nezbytnost pro porozumění předmětu interpretace. *Předporozumění* totiž nejenže ovlivňuje interpreta, ale rovněž jej spojuje s předmětem porozumění a činí interpretaci možnou. Všechny znalosti interpreta a jeho zkušenosti jsou rovněž součástí *předporozumění*, které se tak stává prvním krokem v procesu interpretace, jelikož interpret musí vždy předpokládat nějaký význam interpretovaného předmětu jako celku, aby byl schopen interpretovat jeho jednotlivé části.

V okamžiku interpretačním tedy musí být brána v potaz jak dějinnost předmětu, tak dějinnost interpreta. Hans-Georg Gadamer v *Pravdě a metodě* hovoří v tomto směru o *horizontu*, kontextuální situaci, ve které se předmět poznání a interpret nacházejí v okamžiku interpretace a o poznání jakožto o *splývání horizontů*, během něhož předmět poznání a jeho interpret musí nalézt společnou půdu, na níž by akt poznání byl realizovatelný.⁵

1.2 Polysémie znaku

⁴ RICOEUR, Paul. *Úkol hermeneutiky (Eseje o hermeneutice)*. Praha: Filosofia, nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 2004, s. 18.

⁵ GADAMER, Hans-Georg. *Pravda a metoda. I, Nárys filosofické hermeneutiky*. Praha: Triáda, 2010, s. 269.

Veškeré myšlení je závislé na jazyku, neexistuje žádná myšlenka mimo jazyk. Tento úhelný kámen lidské existence je velice dobře zachycen ve verši Jan 1:1-3 „*Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo bylo Bůh. To bylo na počátku u Boha. Všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic, co jest.*“⁶ Nedokážeme přemýšlet mimo jazyk, jelikož samotná existence předmětu našeho uvažování je započata jeho jazykovou artikulací. Proto nelze mluvit o interpretaci a nezmínit její lingvistický rozměr. Ten však s sebou nese jednu výraznou překážku, kterou je třeba překonat, a sice, je-li naše myšlení a předávání informací závislé na jazyku, jak je možno jazykem myšlenku vyjádřit a jak je možno následně takové myšlenky porozumět?

Začneme-li u základní jednotky jazyka – jazykového znaku – jakožto nositele významu, musíme se nutně ptát, jak takový význam daného znaku můžeme vysvětlit. Jak zjistíme, co takový znak znamená?

Jestliže vezmeme jazykový znak „*sculpture*“, jehož význam se snažíme objasnit třetí osobě, nejjednodušším způsobem se nabízí na pojem, který tento znak znamená, ukázat. Ukážeme tedy na sochu maršála Koněva stojící na náměstí Hrdinů v Praze a řekneme „*sculpture*“.⁷ Jak však třetí osoba pozná, že míníme „socha“, a nikoli například „hrdina“, „zrádce“, „bronz“, nebo dokonce že neříkáme jméno osoby, kterou socha zobrazuje? A co když jazykový znak vůbec neoznačuje hmotnou věc? Jak bychom ukázali na demokracii?

Další cestou, kterou je možno se vydat, představuje vysvětlení významu znaku „*demokracie*“ jinými znaky. Například slovy Abrahama Lincolna z Gettysburgu jako „vládu lidu, lidem a pro lid.“ Tím se však uzavíráme do věčného bludného kruhu vysvětlování významu jednoho znaku znaky jinými, jehož význam musíme opět vysvětlovat dalším znakem.

Mohli bychom konstatovat, že význam každého znaku je utvářen jeho dějinností (tradicí jeho užívání), avšak ani tehdy se nevyhneme jeho polysémii, jelikož dějinnost samotná není dostačující ke konkretizaci významu znaku.

Nevyhnutelně se tak musíme smířit s upuštěním od lpění na myšlenky interpretace znaku jakožto nositeli významu a přesunout se do inter-kontextuální interpretace textu, resp. promluvy, jak bude vysvětleno později. Tato inter-kontextualita není v rozporu s dějinností, o které jsme mluvili výše, ba naopak z ní vychází. Význam znaku je determinován jeho dějinností (jaký význam mu přisuzovali jeho uživatelé) a kontextem (s jakými dalšími znaky je znak užit, struktura textu, v jaké situaci a kým je užit, kdo je adresátem atp.). Jelikož znak sám o sobě nemá konkrétní, jedinečný význam, není tak možno při interpretaci oddělit od sebe jednotlivé znaky a hledat jejich význam odděleně od ostatních, abychom je následně opět poskládali jako puzzle. Naneštěstí, i takové případy interpretace můžeme v soudní praxi nalézt, jak upozorňuje Brian Slocum. Slocum odkazuje na případ *Smith v United States* (508 U.S. 223 (1993)), ve kterém Nejvyšší soud Spojených států interpretoval význam spojení „*use of firearm*“⁸ pomocí slovníku.⁹

⁶ Český ekumenický překlad.

⁷ Jedná se o příklad čistě hypotetický, ježto předmětná socha byla 3. dubna 2020 odstraněna.

⁸ „Použití střelné zbraně.“

⁹ SLOCUM, Brian G. Pragmatics and legal texts: How best to account for the gaps between literal meaning and communicative meaning. In: GILTROW, Janet and Stein DIETER, eds. *The Pragmatic Turn in Law: Inference and Interpretation in Legal Discourse*. Walter de Gruyter GmbH & Co KG, 2017, s. 138.

Znamená to však, že jeden a ten samý text může mít jiný význam pokaždé, když je interpretován? Pokud ano, neznamena to, že text může mít jakýkoli význam, jelikož je zde nekonečná variabilita možných kontextů?

Tak dlouho, dokud je význam určen dějinností (interpretační tradicí) a kontextem a dokud alespoň jeden z těchto faktorů je proměnitelný, pak se může měnit i význam předmětu interpretace. Tato proměnlivost je přímým důsledkem dějinnosti, jak jsme o ni hovořili dříve. Tento pragmatický přístup nás vede vstříc *komunikativnímu významu*, který Slocum popisuje jako „*to, co by příslušný posluchač měl za to, že se mluvčí snaží sdělit užívaje dané slovní nástroje v daném komunikativním kontextu.*“¹⁰

Ani pragmatický přístup však není bez rizika, jelikož je-li brán jako jediný nástroj k určení významu znaku, hrozí narušit samotný smysl jazyka – přenos myšlenky – v nejkrajnějším případě totiž vede k závěru, že znak může mít jakýkoli význam. Naštěstí nám stále zbývá ještě jedna rovina významu, kterou jsme doposud jen napůl vyřkli – *doslovný význam*. Sémantický přístup nás navrací zpět ke znaku a jeho okruhu možných alternativních významů, které mu byly arbitrárně jeho dějinností přisouzeny, a ke gramatice a struktuře textu. „*Doslovný význam, nebo spíše zóna doslovného významu, vyznačuje hranice mezi interpretací existujícího textu a tvorbou textu nového. Musíme proto rozlišovat mezi textem a významem. Jakožto interpreti jsme oprávněni změnit naše chápání významu textu, měnit text je nám nicméně zapovězeno.*“¹¹ Je to tedy právě *doslovný význam*, který je strážcem významu (významů) textu, který je následně konkretizován pragmatickým přístupem v *komunikativním významu*.

1.3 Textualita

Předtím než přistoupíme k právní interpretaci jako takové, je třeba zmínit ještě jeden fenomén, který je pro právní interpretaci zásadní, ačkoli ji svou obecností přesahuje – textualitu.

Text ze své podstaty fixuje formu významu, nikoli však význam samotný. Proto je mylné se domnívat, že úmysl autorův je u textu stejně, nebo dokonce více, relevantní jako v případě promluvy. „*Písmo osvobozuje od úmyslů autora. Význam textu není totožný s tím, co autor zamýšlel sdělit. Osud verbálního významu, tj. významu textu, a psychologického významu se pro příště rozcházejí.*“¹² Interpretujeme-li text, nesnažíme se navázat transcendentální spojení s autorem, avšak srozumitelně vymežit povahu bytí ve světě vzniknuvšího před textem.¹³

Textualita nás často svede na scestí předpokladu neměnnosti nejen formy, avšak i významu textu, pročez máme tendence hledat nejen autorův úmysl, avšak i historický (původní) význam textu nebo historický kontext doby zrodu textu. Význam textu však není, a jak jsme si ukázali výše, tak ani nemůže, být neměnný, jelikož je neoddělitelně spjat s neustále se proměňující dějinností. Interpretace textu je tak v mnohém podobna spíše překladu nežli archeologickému počínu. Běžný překlad zaměřuje jeden znak, resp. část textu, v jednom jazyce za znak, resp. část textu, v jazyce jiném tak, aby byl jeho význam srozumitelný čtenáři jiné jazykové tradice. Překlad jako interpretace spočívá v obdobném procesu

¹⁰ Ibid., s. 120.

¹¹ BARAK, Aharon. Hermeneutics and Constitutional Interpretation. *Cardozo Law Review*. 1993, vol. 14, s. 768.

¹² RICOEUR, Paul. *Úkol hermeneutiky (Eseje o hermeneutice)*, s. 35.

¹³ Ibid., s. 38.

probíhající však v rámci jedné jazykové tradice adaptací významu do časového okamžiku interpreta.¹⁴ „*Interpretace textu je založená na odůvodňování toho, že určitý překlad tohoto textu je lepší než jeho alternativní překlady, nikoli na odhalování ‚skutečného‘ významu onoho textu.*“¹⁵

2. Právní věda

Doposud jsme se věnovali otázkám spojeným s procesem interpretace jako takovým, s jeho vázaností na jazyk a otázkou jeho dějinné podmíněnosti. Nyní se zaměříme přímo na právní interpretaci, tj. jak se tyto obecné jevy projevují v panství práva a jak nám při interpretaci práva může být nápomocno myšlení de Saussurovo.

2.1 Právní řád a právo-v-bytí

Hovoříme-li o právní interpretaci, nevyhnutelně se musíme dotknout i fenoménu práva jako takového, tedy otázky, co vlastně interpretujeme, resp. v jakém okamžiku je právo zralé k interpretaci. Lze právo interpretovat již v okamžiku jeho přijetí zákonodárcem? V situaci, kterou právo reguluje – například předpis upravující nejvyšší povolenou rychlost v obci v okamžiku, kdy někdo jede skrz obec? Nebo je to až v okamžiku soudního rozhodnutí?

Odpovědi na tyto otázky budeme hledat prozkoumáním rozdílů mezi *právním řádem* a *právem-v-bytí*, tedy fenomény inspirovanými de Saussurovým rozdělením jazyka na *langue* a *parole*.¹⁶ Jazyk a právo, jak brzy uvidíme, mají mnohem více společného, než by se na první pohled mohlo zdát, přičemž právě tyto podobnosti nám umožní lépe porozumět nejen procesu právní interpretace, ale i povaze práva jako takového.

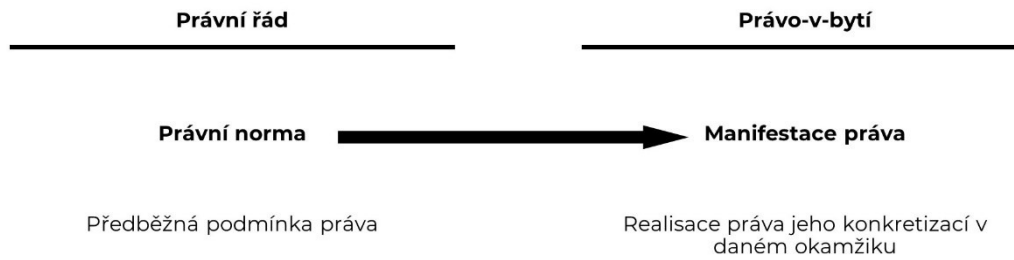
Právní řád je, obdobně jako *langue*, vnitřně organizovaný uzavřený systém vzájemně propojených jednotek (*právních norem*). Tato uzavřenost, zapříčiněná na sebe navzájem odkazujícími *právními normami* a neosobní podstatou (nevztahující se k žádné osobě) *právního řádu*; a bytí mimo čas, tj. nikdy ve vztahu k přítomnosti, nýbrž vycházející z minulosti a upravující budoucnost; stabilizuje tento celý systém. Tato uzavřenost neboli bytí mimo kontext, však rovněž znamená, že *právní řád* ani jeho základní jednotka, *právní norma*, nemají svůj jeden konkretizovaný význam, nýbrž jsou pouze předběžnými podmínkami, kompetencemi ke konkretizaci práva lidským jednáním. Mluvíme-li však o uzavřenosti *právního řádu*, není to uzavřenost kelseníánská, ježto uzavřenost *právního řádu* je uzavřeností existence, nikoli tvorby. *Právní řád* se stává autonomním systémem v okamžiku svého vytvoření, není však prost externích vlivů v procesu své tvorby. Naopak, je vytvářen externími subjekty (zákonodárcem), kteří jsou součástí širšího zejména kulturního, socio-ekonomického a politického diskursu.

¹⁴ SZONDI, Peter. *Úvod do literární hermeneutiky*. Brno: Host, 2003, ss. 16–21.

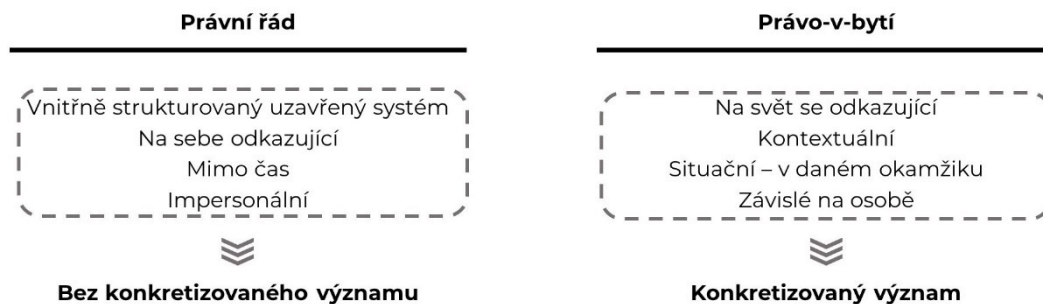
¹⁵ SOBEK, Tomáš. Úmysl zákonodávce a skutečné právo. In: GERLOCH, Aleš, JAN TRYZNA and JAN WINTR, eds. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 45.

¹⁶ VIZ DE SAUSSURE, Ferdinand. *Kurs obecné lingvistiky*. Praha: Academia, 2007.

Právo

Právo-v-bytí, stejně jako *parole*, je realizací kompetence k právu, jeho konkretizací v daném okamžiku konkrétní osobou. *Právo-v-bytí* je proto nejen vysoce situačním a na osobě závislým fenoménem, nýbrž je vždy rovněž ke světu se odkazující (mající účel) a kooperativní povahy. Tato kooperativní povaha *práva-v-bytí* je zásadní pro jeho pochopení, jelikož jej charakterizuje jakožto výměnu informací, jinými slovy, vystihuje skutečnost, že v *právu-v-bytí* člověk není nikdy sám. *Právo-v-bytí* a jeho základní jednotka *manifestace práva* má, na rozdíl od *právního řádu* a *právní normy*, konkretizovaný význam díky své kontextuální povaze. Je však nezbytné zdůraznit souvztažnost *manifestace práva* s *právní normou*, jelikož *manifestace práva* je pouze konkretizací *právní normy* a je tedy definována jím stanoveným rámcem.

Vrátíme-li se zpět k naší otázce, kdy je právo zralé k interpretaci, a vezmeme v potaz vše doposud řečené, zjistíme, že *právní norma* je jen (nutnou) předběžnou podmínkou *práva-v-bytí* a je konkretizována pouze *manifestací práva*. Právo je tedy zralé k interpretaci v situaci, kterou samo reguluje, a nikoli před ní. Z toho plyne další z charakteristických znaků *manifestace práva*, a sice jeho povaha interpretačně-aplikačního aktu *právní normy*, jehož prostřednictvím je konkretizován význam *právní normy*. Stručně řečeno – není interpretace bez aplikace.

Nyní, když jsme se vypořádali s otázkou povahy práva a jeho zralosti k interpretaci, můžeme se přesunout k jeho interpretaci jako takové.

2.2 Účel

Začněme diskusi o právní interpretaci tím, co odlišuje právo od jakéhokoli jiného kulturního fenoménu – právo je striktně účelový nástroj nemající žádnou vedlejší funkci uměleckou, zábavnou atp. Právo má jedinečný účel své existence, který je společný všem *právním normám*, a sice vynutitelná regulace

lidského chování, je tedy účelovým nástrojem k prosazení hodnot, ideologií, zájmů a politických názorů. Tento *obecný účel* definuje smysl samotné existence práva jakožto kulturního fenoménu a musíme jej proto mít vždy na zřeteli, interpretujeme-li jakýkoli právní text. Právo v žádném případě není systémem čistého rozumu a logiky, jehož cílem by bylo dosáhnout obecného dobra, spravedlnosti pro celou společnost a všechny její příslušníky, nebo dokonce odhalit skryté pravdy lidské existence. Právo je proto právem povahy závazné a vynutitelné nikoli pro své hodnoty, ale proto, že je uznáváno společností jako závazné a vynutitelné. To však neznamená, že by právo bylo prosto hodnot nebo že by hodnoty v právu neměly své místo, naopak. Hodnoty vtělené do práva jsou jedním z důvodů, ne-li důvodem hlavním, proč je závaznost a vynutitelnost práva společností uznávána. Jsou to rovněž právě hodnoty, které v demokratické společnosti slouží jako zdroj legitimacy práva. Je však třeba mít na zřeteli, že právo je také kulturním fenoménem neoddělitelně propleteným s politikou. Mohli bychom říci, že právo je Ludvíkem XIII. a politika jeho kardinálem Richelieuem, ježto je to právo, které vládne společnosti a které má dominantní vliv nad našimi každodenními životy, nicméně je to politika, která určuje, co si právo bude „myslet“.

Vedle *obecného účelu* má každá *právní norma* rovněž *individuální účel*. Zatímco první je odpovědí na otázku „proč máme právo?“, druhý nám odpovídá na otázku „co je cílem dané *právní normy*?“ Důvodem, proč se u *individuálního účelu* ptáme „co je cílem dané *právní normy*?“, a nikoli „proč máme danou *právní normu*?“ je nasnadě – snadno by mohlo dojít k záměně za otázku „proč byla daná *právní norma* přijata?“, což je, jak později uvidíme, primárně otázkou pátrající po úmyslu zákonodárce, a nikoli po účelu *právní normy*.

Obecný účel i *individuální účel* jsou zásadními prvky právní interpretace, jelikož jak jsme si již řekli, právo je účelovým nástrojem, a interpretace tak vždy musí brát účel (*obecný* i *individuální*) v potaz a snažit se jej naplnit.

Je-li *obecným účelem* regulovat chování lidí, jak zjistíme, co je *individuálním účelem právní normy*?

2.3 Úmysl zákonodárců

Jak již bylo řečeno výše, *právní řád* je uzavřený na sebe odkazující systém, přičemž je to právě tento jeho aspekt, kvůli kterému postrádá účel. Stejně jako je *právní řád* pouze předpokladem k realizaci práva, obsahuje rovněž pouze *předpokládaný účel*. Skutečný, živý účel, tj. účel navázaný na realitu, musíme hledat mimo *právní řád*, tj. buď mu předchází a je obsažen v procesu tvorby *právní normy*, anebo jej musíme hledat v rámci *práva-v-bytí*.

Zdá se být logické a rozumné hledat *individuální účel právní normy* v rámci procesu její tvorby. Vždyť rozbije-li dítko naši oblíbenou vázu, zcela přirozeně máme tendence se jej ptát „proč jsi to udělalo?“ Nicméně, jak mnozí z nás již měli tu příležitost poznat, byla by to otázka stejně marná jako výprava po stopách úmyslu zákonodárce (tj. hledat *individuální účel právní normy* v procesu její tvorby). Předně skutečný důvod (úmysl) nebudeme schopni nalézt, ale i kdyby se nám to podařilo, bude pro nás zcela irelevantní.

Zásadním problémem úmyslu zákonodárce je totiž nemožnost jeho poznatelnosti. Jan Kysela v tomto směru podotýká, že „*interpret by měl respektovat tvůrce právního předpisu a jeho regulační záměry*,

vysvětlované v důvodových zprávách, případně v parlamentních rozpravách, jde-li o zákony.¹⁷ Důvodové zprávy však nezaznamenávají úmysl zákonodárce, ale tvůrce daného právního předpisu a neexistuje způsob, jakým bychom mohli zjistit, zdali se zákonodárce identifikoval s tvůrcovými úmysly, či nikoli, jelikož se hlasuje pouze o textu právního předpisu, a ne o důvodové zprávě, a už vůbec ne o úmyslech. Jan Wintr přichází s možným řešením této dichotomie tvůrce versus zákonodárce v podobě *paktentheorie*, dle které bychom měli předpokládat, že nevyjádří-li se zákonodárce odlišně, ztotožňuje se s úmysly tvůrce (návrhu) právního předpisu.¹⁸ *Paktentheorie* však spolu s možným řešením jednoho problému přináší hned několik problémů nových. Kdo je totiž oním tvůrcem, s jehož vůlí se zákonodárce ztotožňuje? Je jím ten, který formálně návrh právního předpisu předkládá (nejčastěji vláda, případně poslanec či skupina poslanců), nebo je to ten, který jej ve skutečnosti vytvořil (skupina úředníků státní správy, politbyro politické strany, advokátní kancelář, lobbystická skupina atp.)? Dalším problémem *paktentheorie* je, jak zjistit úmysl tvůrce právního předpisu, což nás vrací zpět na počátek, a jak doplnit úmysl tvůrce návrhu právního předpisu o úmysl tvůrce pozměňovacího návrhu, případně dokonce jak doplnit úmysl tvůrce platného právního předpisu o úmyslu tvůrce jeho částečné novely? Jak se vypořádat s touto pluralitou úmyslů?

Pozměňovací návrhy jsou pro seznatelnost úmyslu zákonodárce dalším problémem, jelikož je mnohdy nedoprovází buď vůbec žádná důvodová zpráva, nebo zpráva nepřilíš vysoké kvality a jelikož samy o sobě nás staví před problém výše zmíněné plurality úmyslů zákonodárce.

Problematičnost úmyslu zákonodárce velice dobře ilustruje Slocumův příklad Levinsonových skalárních implikatur v rámci výkladového pravidla *ejusdem generis*.

Pravidlo *ejusdem generis*, tak jak jej charakterizuje Dickerson, říká, že „*jestliže řada více než dvou věcí končí všeobjímajícím pojmem, který je širší nežli kategorie, do níž tyto předcházející věci náleží, avšak zároveň který tyto věci nevyčerpává, pak je tento všeobjímající pojem pravděpodobně míněn jako nikoli širší, než je kategorie těchto věcí.*“¹⁹ Slocum uvádí jako vysvětlující příklad zapovězení konzumace „*ginu, vodky, rumu a dalších nápojů,*“²⁰ který by dle tohoto výkladového pravidla nezakazoval konzumaci nealkoholických nápojů.

Teorie skalárních implikatur je pak postavena na předpokladu, že autor vždy použije ten znak, který nejpresněji odpovídá jeho vyjadřované myšlence. „*Tedy v případě mnohosti alternativ, použití jedné z nich (zejména kvantifikačně slabší) implikuje odmítnutí jiné (zejména kvantifikačně silnější, je-li tato jinak možná).*“²¹ Slocum teorii skalárních implikatur vysvětluje na příkladu „*Psi, kočky, ptáci ani žádná jiná zvířata nejsou dovolena.*“²² a „*Žádná zvířata nejsou dovolena.*“²³ Dle teorie skalárních implikatur ve spojení s pravidlem *ejusdem generis* bychom museli dojít k závěru, že tyto dva zákazy nejsou co do rozsahu zákazu stejné, jelikož skutečnost, že se autor (zákonodárce) rozhodl neužít jazykového

¹⁷ KYSELA, Jan. Jaká jistota v měnícím se světě? In: GERLOCH, Aleš, Jan TRYZNA and Jan WINTR, eds. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 180.

¹⁸ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2019, s. 138.

¹⁹ SLOCUM, Brian G. *Pragmatics and legal texts: How best to account for the gaps between literal meaning and communicative meaning*, s. 129.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid., s. 134.

²² Ibid.

²³ Ibid.

vyjádření obsaženého v druhém příkladu značí, že se rozhodl omezit rozsah prvního zákazu výčtem některých zvířat. Tato implikace je však založena čistě na předpokladu, že autor (zákonodárce) tuto teorii a výkladové pravidlo znal, řídil se jím a rozhodl se zvolit jazykové prostředky v přímém rozporu s významem, který se snažil sdělit. Neexistuje však žádný způsob, jakým bychom mohli tento předpoklad potvrdit, jediným jistým prvkem tak zůstává text zákazu, nikoli autorův úmysl, nebo dokonce předpoklad úmyslu autora.

Dalším příkladem, tentokrát z českého právního prostředí, je příběh § 2072 odstavce 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který zní „*Odůvodňují-li to okolnosti, považuje se za nevděk vůči dárci také zjevné porušení dobrých mravů vůči osobě obdarovanému blízké.*“ Předmětem debat je závěr tohoto ustanovení, který je v rozporu se zněním důvodové zprávy k tomuto zákonu i praxe panující před přijetím občanského zákoníku v roce 2012. V důvodové zprávě k tomuto ustanovení totiž nalezneme, že za nevděk se považuje i „*dopustí-li se obdarovaný porušení dobrých mravů vůči osobě dárci blízké (...).*“²⁴Máme zde tedy dva navzájem protichůdné úmysly zákonodárce – jeden vyjádřený v důvodové zprávě a druhý v textu zákona. Ke kterému se však přiklonit? Samotný občanský zákoník, zdálo by se, nám dává na tuto otázku odpověď ve svém § 2 odstavci 2, kde se praví, že „*zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti a z jasného úmyslu zákonodárce; nikdo se však nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu.*“ Skutečnost je však taková, že toto ustanovení je značně zavádějící, když vytváří dojem, že existuje nějaký „smysl právního předpisu“ nebo „úmysl zákonodárce“ odlišný od textu právního předpisu neboli že lze hledat jedno či druhé mimo text právního předpisu. Tento postup však vede k absurdním závěrům, kdy proti sobě stavíme text právního předpisu a jeho význam a na druhé straně pofiderní úmysl zákonodárce či smysl právního předpisu, který byl nalezen mimo text jako takový. V tomto smyslu lze číst i jeden z komentářů k výše uvedenému § 2072 odst. 2 a sice, že „*v citovaném ustanovení se bohužel zákonodárce dopouští zjevného lapsu calami, když v závěru odstavce druhého mluví o osobách obdarovanému blízkých a nikoli dárci blízkých, jak je správně.*“²⁵Skrze odkaz na úmysl zákonodárce překračujeme hranice interpretace právního textu a stáváme se jeho spoluautorem, přetváříme jej. Lze jistě říci, že zákonodárce se dopustil chyby a jako právní text přijal něco jiného, nežli chtěl.²⁶ Tuto chybu však musí napravit sám zákonodárce, ne interpret.²⁷

Všudypřítomným problémem úmyslu zákonodárce je pak upřímnost jeho manifestace. Všechny způsoby poznání úmyslu zákonodárce, o kterých jsme doposud uvažovali, mají za to, že zákonodárce manifestuje svůj úmysl ve shodě se svým skutečným úmyslem, čímž opomíjejí povahu zákonodárce

²⁴ Důvodová zpráva k § 2068 až 2078 návrhu občanského zákoníku vedeného jako sněmovní tisk č. 362/0 6. volebního období Poslanecké sněmovny Parlamenty České republiky.

²⁵ BAJURA, J. et al. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek V (§ 1721-2520)*. Wolters Kluwer, 2014, § 2072, bod 17.

²⁶ Lze nalézt i názor, že se v tomto ustanovení o chybu nejedná – viz HULMÁK, M. et al. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, § 2072, bod 7.

²⁷ Pro úplnost uvedeného příkladu je třeba říci, že zákon byl přijat v roce 2012 a oba citované komentáře vyšly v roce 2014 a doposud zůstává předmětné ustanovení nezměněno. Lze tedy mít za to, že zákonodárce buď dané ustanovení za chybné nepovažuje, nebo že se ztotožnil s chybnou verzí a přijal ji za svou nebo, že jej pokládá za chybné, ale předpokládá, že tuto chybu napravit interpret, v tomto případě soudy.

jako politického fóra, na němž to, co je řečeno, není vždy tím, co je zamýšleno. Zkoumáme-li tedy úmysl zákonodárcův, máme tendenci přehlížet jeho mimo-právní rozměr a přeceňovat ten právní.

Důvodem, proč tak velké množství juristů zařazuje úmysl zákonodárce mezi relevantní faktory právní interpretace, je předpoklad, že zdrojem autority, a mnohdy i demokratické legitimacy, práva je právě zákonodárce.²⁸ Jak však upozorňuje Hurd, autoritu práva bychom neměli hledat u zákonodárce, ale v samotném právním textu.²⁹ *Právní norma* je závaznou a vynutitelnou nikoli proto, že byla přijata zákonodárcem, ale kvůli své formě a povaze. Proces jejího přijetí je samozřejmě důležitým prvkem, jelikož bez něho by *právní norma* nikdy nevznikla, netkví v něm však zdroj autority *právní normy*. Úmysl zákonodárce ve vztahu k *právní normě* hraje jedinou úlohu, a sice je vyjádřením vůle zákonodárce, aby daná *právní norma* v dané podobě vznikla. Koneckonců, úkolem zákonodárce v kontextu legislativním je přijímání právních předpisů, nikoli vyjadřování jeho úmyslů mimo rámec právního textu.³⁰

Carl F. von Savigny k problematice hledání úmyslu zákonodárce napsal, že „*má-li být dosaženo tohoto cíle* (tj. vystavění právního vztahu chráněného proti omylu a svévůli – pozn. autora), *musí ti, kdož přicházejí do kontaktu s takovým právním vztahem, rozpoznat tuto myšlenku v její čisté a úplné podobě. Toho je dosaženo, postaví-li se v myšlenkách na místo zákonodárce, a budou opakovat jeho počiny, čímž se právo znovuzrodí v jejich myšlenkách.*“³¹ Jak jsme však zjistili výše, cílem interpretace není navázání transcendentálního spojení s autorem, nýbrž odůvodnění a vysvětlení námi zvolené interpretace ve světle možných alternativ. Úmysl zákonodárce nemůže být relevantním faktorem v právní interpretaci již jen pro dějinnost *právní normy*. V okamžiku vytvoření se totiž, jak bylo obdobně řečeno u problematiky textuality, *právní norma* osamostatňuje od úmyslu zákonodárce a dostává se mimo jeho kontrolu a ten již není schopen ji dále formovat, leda jejím přetvořením (novelisací, derogací), čímž však vznikne *právní norma* nová, která opět bude okamžikem vytvoření na zákonodárci nezávislá; a v době, kdy je stále „v moci“ zákonodárce, tj. během legislativního procesu, *právní norma* neexistuje a nemůže se tedy manifestovat v konkrétní situaci.

Hledáme-li *individuální účel právní normy*, nemůžeme tedy jinak, než odvrátit se od prozkoumávání zákonodárcova nitra a podívat se do samotného textu *právní normy*.

2.4 Komunikativní význam právního textu

V předchozí části jsme došli k závěru, že *individuální účel právní normy* musíme hledat v jejím textu, resp. v právním textu, jehož je *právní norma* součástí. Jak však extrahujeme *individuální účel* z právního textu? Z podstaty *právního řádu* vyplývá, že *právní norma* nemá reálný účel, dokud se *nemanifestuje* a její význam není konkretizován. Hledat *individuální účel právní normy* tedy vyžaduje pátrat v rámci *manifestace práva* ohniskem právním interpretace.

²⁸ Viz například RAZ, Joseph. Interpretation without Retrieval. In: MARMOR, Andrei, ed. *Law and interpretation - Essays in Legal Philosophy*. Oxford: Clarendon Press, 1995, ss. 160–161.

²⁹ HURD, Heidi M. Interpreting Authorities. In: MARMOR, Andrei, ed. *Law and interpretation - Essays in Legal Philosophy*. Oxford: Clarendon Press, 1995.

³⁰ RADIN, Max. Statutory Interpretation. *Harvard Law Review*. 1930, vol. 43, no. 6, s. 863.

³¹ VON SAVIGNY, Carl Friedrich. *System of the Modern Roman Law*. Editor J. HIGGINBOTHAM. Madras, 1987, s. 171.

Jak jsme již řekli výše v části věnované polysémii znaku, interpretace musí vždy začít u *doslovného významu* užitím sémantického instrumentária (veškeré možné alternativní významy znaku, gramatika věty a struktura textu) a následně přejít k pragmatickému *komunikativnímu významu* skrze konkretizační sílu kontextu. *Komunikativním významem* právního textu je tedy jeho *doslovný význam* konkretizovaný aplikací *právní normy* v konkrétním kontextu.

Je proto třeba jednou pro vždy opustit představu *doslovného významu* jako nejvíce restriktivní interpretace právního textu, jelikož jak je patrné, opak je pravdou. Jestliže se budeme řídit čistě *doslovným významem*, dáváme volný prostor svévůli interpreta a upozadujeme význam právního textu.

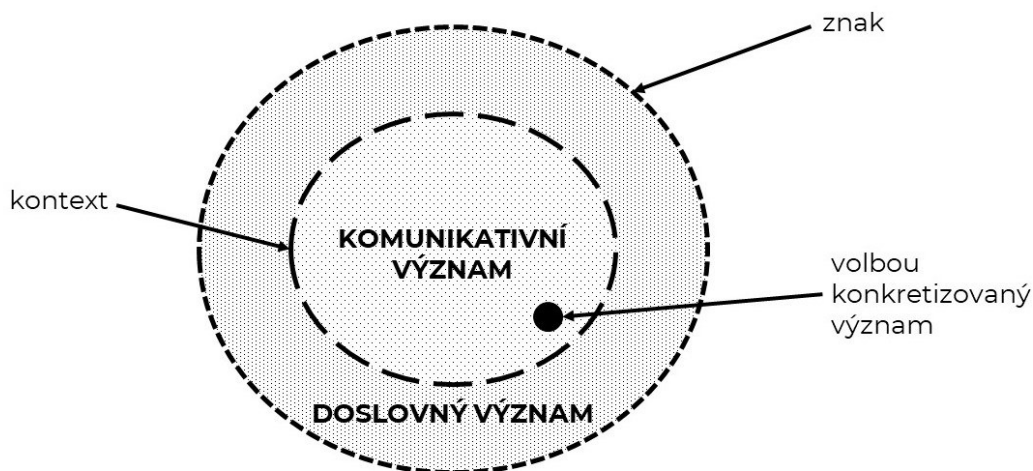
Interpretujeme-li *právní normu*, musíme vzít její *doslovný význam* a postupně eliminovat jeden možný alternativní význam za druhým pomocí kontextu v němž je *právní norma* aplikována. Takto je třeba postupovat, dokud další konkretizace kontextem již není dále možná. Často budeme i tak stále čelit mnohosti možných významů, a bude tedy třeba provést poslední „konečnou konkretizaci“ – volbu. Zdálo by se, že se jedná jistým způsobem o zakolísání v posledním okamžiku, nicméně budeme-li citovat velkého britského detektiva Sherlocka Holmese, „*jestliže eliminujeme nemožné, cokoli zůstane, jakkoli nepravděpodobné, musí být pravdou*“³². A pravdou je pro nás volba. V opačném případě bychom museli předstírat, že *právní norma* má pouze jeden (správný) význam, bez ohledu na *manifestaci práva*, což jsme vyloučili již v části 2.1.

Je třeba nicméně zdůraznit, že volba neznamena libovůli. Volba, aby byla legitimním nástrojem právní interpretace, musí být zdůvodněna, založena na argumentech, a především musí být uvědomělá, nebo jak řekl Zdeněk Kühn, „*výklad práva je totiž kontextuální, nelze jej jakkoli naprogramovat... realistická metodologie tuto skutečnost akceptuje s tím, že nutí interpreta jeho úvahy činit transparentně, tedy tak, aby byly otevřené diskusi.*“³³

³² Sherlock Holmes, *The Sign of the Four*.

³³ KŮHN, Zdeněk. Formalismus a antiformalismus v soudcovské argumentaci. In: GERLOCH, Aleš, Jan TRYZNA and Jan WINTR, eds. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, ss. 214–215.

Komunikativní význam právní normy

V tomto směru je možné vycházet z kritérií mírně objektivního interpreta, které sestavil Jules Coleman a Brian Leiter, upravit je pro naše potřeby volby a za legitimní a pro právní interpretaci relevantní označit takovou volbu, kterou učinil interpret, jenž je:

1. „plně informovaný o
 - a. všech relevantních faktických informacích; a
 - b. všech autoritativních právních zdrojích (právní předpisy, předchozí soudní rozhodnutí);
2. plně racionální, tj. například ctící pravidla logiky; a
3. nanejvýš empatický a nápaditý tam, kde to situace vyžaduje, například jestliže je třeba zvážit dotčené zájmy.“³⁴

Problematika volby nás přivádí k otázce, jak interpretace na ní založená je v souladu s principem vlády práva.

2.5 Vláda práva

Poslední aspekt přímo související s právní interpretací, jenž nelze opomenout, je vláda práva. Jak totiž zdůrazňuje Francis J. Mootz, vládu práva, resp. její základní podstatu, většinou ztotožňujeme s myšlenkou, že každá *právní norma* má od okamžiku své první (autoritativní) interpretace pouze jeden význam, což je v přímém rozporu s tím, co bylo doposud řečeno, zejména pak s hermeneutickou

³⁴ COLEMAN, Jules L. and Brian LEITER. Determinacy, Objectivity and Authority. In: MARMOR, Andrei, ed. *Law and interpretation - Essays in Legal Philosophy*. Oxford: Clarendon Press, 1995, s. 272. – Coleman a Leiter sestavili 5 různých podmínek, nicméně, pro nás jsou podmínka č. 3 a 5 (původní číslování Colemana a Leitera) nadbytečné, jelikož se vztahují pouze k interpretům-soudcům, kdežto náš interpret zahrnuje i osoby od soudců odlišné.

realitou právní interpretace.³⁵ „Dogma objektivit... v právním uvažování slouží k zastření skutečnosti, že veškeré soudcovské rozhodování vychází z rámce sociálních a politických sil.“³⁶ Tato skutečnost by přitom neměla být ignorována, jak se mnohdy děje, ale měla by být využita jako příležitost k nalezení nového paradigmatu vlády práva a její základní opěrné myšlenky. Stabilizovaný a neměnný význam *právních norem* je nebezpečnou ilusí, jež nejenže nemůže být nikdy proměněna v realitu, ale která je navíc schopna otrávit celý proces právní interpretace.

Nemůžeme-li ale opřít vládu práva o neměnný význam *právní normy*, pak o co tedy? Clare Dalton nás nabádá k opuštění iluse neměnného významu (a s tím spojené koncepci vlády práva založené na této ilusi) a zaměření se na *předvídatelnost výkonu práva*.³⁷ Ta přitom neleží ve vnitřní podstatě *právního řádu*, ale v rozpoznání jeho limitů, jak jsme je vyjádřili výše, „jelikož tvrzení, že *právní interpretace je založena na čisté logice nebo že ‚právní rozum‘ nám může sám o sobě poskytnout ‚správné‘ odpovědi na právní problémy, není ničím víc než přehnaným (dogmatickým) prosazováním respektování a dodržování práva.*“³⁸ Je třeba uvědomit si hranice možností *doslovného významu*, které odhaluje kontextualita *komunikativního významu*, a dále hranice možností *komunikativního významu*, které odhaluje nevyhnutelnost volby. Gerald Bruns toto shrnuje výstižně, když říká, že „z *posic hermeneutických je právo Sache, věc sama o sobě, předmět našeho rozvažování (nikoli předmět popisu a analysy)...* hermeneutika čehokoli vždy začíná odtržením předmětné věci od jejího dogmatického kontextu, od zafixovaného nebo institucionalizovaného způsobu uvažování o ní.“³⁹

Předvídatelnost právní interpretace (výkonu práva) tkví v rozpoznání její interkontextuality, proměnnosti, závislosti na interpretovi a konečně její subjektivity, kteréžto vše musí být vyváženo transparentností interpretačního procesu, jeho otevřeností k diskusi a podložeností argumenty.

Závěr

Cílem tohoto textu nebylo vytvoření metodiky právní interpretace, nalezení její jedné „správné“ metody či jejích součástí, tj. například jaká lingvistická metoda by měla být užitá pro určení *doslovného významu*. Jestliže nás totiž hermeneutika, tedy nauka o poznání, jehož procesem interpretace je, něco naučila, pak „*sice tolik, že nám není schopna říci, jaký hermeneutický přístup zvolit. Volby mezi různými metodami a teoriemi je volbou politickou. Každá teorie interpretace je výsledkem neinterpretativního rozvažování.*“⁴⁰ Z těchto důvodů si tento text klade cíl mnohem skromnější – poodhalit, co se skrývá za metodami interpretace, které jsou tak vděčným předmětem učených disputací, a iniciovat diskusi

³⁵ MOOTZ III, Francis J. Hermeneutics and Law. In: KEANE, Niall and Chris LAWN, eds. *The Blackwell Companion to Hermeneutics*. Wiley-Blackwell Publishing, 2015, s. 4.

³⁶ BOYLE, James. The Politics of Reason: Critical Legal Theory and Local Social Thought. *University of Pennsylvania Law Review*. 1985, vol. 133, s. 695.

³⁷ DALTON, Clare. An Essay in The Deconstruction of Contract Doctrine. *The Yale Law Journal*. 1985, vol. 94, no. 5, ss. 1009–10.

³⁸ GOODRICH, Peter. *Reading the Law: A Critical Introduction to Legal Method and Techniques*. Blackwell Publishers, 1986, s. 141.

³⁹ BRUNS, Gerald L. Law and Language: A Hermeneutics of the Legal Text. In: LEYH, Gregory, ed. *Legal Hermeneutics: History, Theory and Practice*. Berkeley: University of California Press, 1992, s. 32.

⁴⁰ BARAK, Aharon. *Hermeneutics and Constitutional Interpretation*, s. 769.

o tom, co vlastně právní interpretace je, jak lze porozumět významu *právní normy*, a v neposlední řadě, zdali se nemůže právní věda v tomto směru v něčem inspirovat od lingvistiky.

Jak jsme viděli, právní interpretace není jen otázkou právní vědy, nýbrž silně ji ovlivňuje i hermeneutika či lingvistika. Snadno bychom mohli tento závěr označit za téměř až „prostáček“, za konstatování skutečnosti všem dobře známé, jelikož přeci každý jurista i každý právník-praktik ví, že musí použít jazyk, aby porozuměl právu nebo vyjádřil právní myšlenku. Přesto je však hermeneutická a lingvistická část právní interpretace často podceňována, až opomíjena, zejména pak v právním vzdělávání. To s sebou samozřejmě nese možné negativní konotace nejen pro právní vědu, ale i pro právní praxi.

Doslovný význam právní normy je obvykle považován za něco daného, něco každému srozumitelné čistě intuicí či hůře, pomocí slovníku. Zároveň máme tendenci nahlížet na *doslovný význam* jako na ten nejvíce restriktivní výklad a interpretaci na něm založenou jako tu chránící nás před soudcovským aktivismem a interpretační libovůlí. Je to však právě *doslovný význam*, který umožňuje tak mistrně maskovat svévoli za restriktivní či tradiční výklad zakládající se čistě na literě právní regulace.

Doslovný výklad je jediným možným výchozím bodem při právní interpretaci, nesmí však být zároveň jejím bodem konečným. Interpretujeme-li *právní normu*, musíme tak činit její aplikací v rámci konkrétního kontextu, jelikož jen skrze *manifestaci práva* může dojít ke konkretizaci významu *právní normy*, která sama o sobě je pouze právní kompetencí *právu-v-bytí*, pouze souhrnem možných významů, jež nemohou být konkretizovány v rámci *právní normy* samotné, ani v rámci hranic *právního řádu*, ježto obě postrádá kontext.

Kontextualita právní interpretace nezbytně vylučuje neměnnost významu *právní normy*, jelikož i přesto, že její text (forma) zůstává neměnný, kontext se mění s každou její aplikací a spolu s ním i *horizont právní normy*. Stejně tak interpret, na němž je právní interpretace závislá, může zůstat touž osobou, nikdy však nebude stejný z hlediska jeho místa v *bytí* – jeho dějinnost projde svým vlastním vývojem.

Hlavním poznatkem tohoto textu je beze sporu nazírání na právo jakožto na systém dělící se na *právní řád* a *právo-v-bytí*. *Právní řád* je strukturním předpokladem (podmínkou) *práva-v-bytí*, fenomén, jenž bychom mohli nazvat systémem čisté logiky, systémem vnitřně koherentním a celistvým, nezávislým ve své existenci na realitě světa, jehož vznik (z popudu zákonodárce) je nicméně neoddělitelně propleten zejména s kulturní, politickou a ekonomickou realitou společnosti. Oproti tomu realizace právní kompetence obsažená v *právním řádu*, je bytostně situační a závislá na interpretovi, na hony vzdálená představám o neměnném významu právního textu.

Kontextualita a z ní plynoucí neustále se měnící význam právního textu zpochybňuje současnou koncepci vlády práva založené právě na neměnnosti významu *právní normy*, zároveň však představuje i příležitost k přehodnocení této koncepce a položení jejích základů nikoli na neměnnosti významu, ale na kvalitách procesu právní interpretace.